

**DEBRECENI
EGYETEM**

JELENKORI MAGYAR TÖRTÉNELEM I. MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETE 1918–1945

KOLLOKVIUMI TEMATIKA

Alap (BA) és osztatlan tanárképzés, III. évfolyam, 2018/19. tanév, II. félév
DE BTK, Történelmi Intézet, Modernkori Magyar Történelmi Tanszék

KURZUS ADATAI

Kód: BTTR281BA, BTTR281OMA

Időpont: szerda, 10.00

Hely: XII. terem

Oktató: Dr. Kerepeszki Róbert

SZÁMONKÉRÉS

Írásbeli kollokvium

Tartalma: kronológia a Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században c. tankönyv alapján, fogalmak (lásd lentebb), személyek és két esszé kidolgozása az alábbi tételsorból

AZ ELŐADÁS IDŐBEOSZTÁSA ÉS TEMATIKÁJA

- 1. előadás (2019. február 13.):** Bevezetés
- 2. előadás (2019. február 20.):** A történelmi Magyarország összeomlása az első világháború végén és az őszirózsás forradalom
- 3. előadás (2019. február 27.):** A tanácsköztársaság
- 4. előadás (2019. március 6.):** A Horthy-rendszer alapjai 1919/20-ban
- 5. előadás (2019. március 13.):** A trianoni békeszerződés tartalma, hatásai és mítoszai – A királykérdés kiéleződése
- 6. előadás (2019. március 27.):** A bethleni konszolidáció, 1921–1931
- 7. előadás (2019. április 10.):** A gazdasági válság és a politikai erőviszonyok átalakulása az 1930-as évek első felében
- 8. előadás (2019. április 17.):** A jobbratulódás útján. Revíziós sikerek Németország árnyékában – A Darányi- és Imrédy-kormány
- 9. előadás (2019. május 8.):** Magyarország a második világháborúban
- 10. előadás (2019. május 15.):** A Horthy-korszak jellemzői – A politikai rendszer jellege, társadalom, gazdaság és nemzetközi kapcsolatok

KOLLOKVIUMI TÉTELSOR ÉS A TÉTELEKHEZ KAPCSOLÓDÓ TÉMÁK

1. A polgári demokratikus forradalom, 1918–1919

Az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlása az első világháború végén. A Magyar Nemzeti Tanács megalakulása, programja. Az „őszirózsás” forradalom. A Károlyi-kormány tevékenysége: bel- és külpolitikai célok, nemzetiségi kérdés, földreform, fegyverszüneti szerződések, viszony az Antant hatalmakhoz, a bal- és jobboldali radikalizmus. A rendszer bukása.

2. A Tanácsköztársaság, 1919

A kommunista hatalomátvétel háttere, a diktatúra kiépítése (Forradalmi Kormányzótanács, intézkedések, a vörös terror kibontakozása). A Vörös Hadsereg megszervezése és az északi hadjárat. „Ellenforradalmi” mozgalmak (szegedi ellenkormány, a bécsi Antibolsevista Comité). A tanácskormány és az Antant (békekonferencia, a Smuts-misszió, a román támadás). A rendszer bukása.

3. Az új politikai rendszer kiépülése, 1919–1920

A „szakszervezeti” Peidl-kormány és a román megszállás. A Friedrich-kormány hatalomra kerülése és intézkedései (új választójog). A Clerk-féle Antant misszió, a románok kivonulása és Huszár Károly „koncentrációs” kormányának megalakulása. Horthy Miklós kormányzóvá választása és a kormányzói jogkör. Belpolitika: az 1920-as választások, politikai irányzatok (pártok, jobboldali radikális szervezetek), az államforma kérdése.

4. A trianoni békeszerződés, 1920

A békeszerződés előzményei: az Osztrák-Magyar Monarchia és az Antant hadicéljai a világháborúban, az Antant szövetségi ígéretei, Magyarország etnikai viszonyai a világháború előtt. A magyar béke delegáció Párizsban (tagok, célok). A trianoni békeszerződés aláírása, tartalma (területi rendelkezések, hadsereg-korlátozás, jóvátétel), helye a versailles-i békerendszerben, következményei, Trianon-mítoszok.

5. A konszolidáció felé: az első Teleki-kormány tevékenysége és a királykérdés, 1920–1921

Teleki Pál első kormányának intézkedései: numerus clausus, „rendtörvény”, földreform, a Vitézi Rend megalakítása stb. A királykérdés előzményei: az eckartsai nyilatkozat, a politikai élet megosztottsága (legitimisták, szabad királyválasztók és érveik), az államforma kérdése 1920-ban, IV. Károly visszatérési kísérletei.

6. Bethlen István konszolidációs politikája, 1921–1931

Bethlen miniszterelnökségének szakaszai: belpolitikai konszolidáció (királykérdés megoldása, szélsőjobb visszaszorítása, baloldal integrálása, választójog, új „egységes” kormánypárt létrehozása, a Felsőház megalakítása), a gazdasági szanálás (népszövetségi kölcsön, új vámrendszer, pengő bevezetése stb.), az aktív külpolitika időszaka (Magyarország külpolitikai „mozgástere” a bethleni korszak második felében, nemzetközi kapcsolatok a környező országokkal és az európai nagyhatalmakkal), a gazdasági válság hatásai. A klebelsbergi kultúrpolitika tartalma (neonacionalizmus, kultúrfölény, az iskolarendszer korszerűsítése, külföldi ösztöndíjrendszer).

7. A politikai élet átalakulása az 1930-as évek első felében, 1931–1936

A gazdasági válság hatásai és politikai-társadalmi következményei. A Bethlen-kormány válságkezelő intézkedései. Károlyi Gyula miniszterelnöksége és bukása. Gömbös Gyula kormánya: Nemzeti Munkaterv, új kabinet, új célok, a kormánypárt átalakítása, belpolitikai viszonyok, konfliktusok és intézkedések, az 1935-ös választások. A gömbösi külpolitikai új irányvonalai. A Hóman Bálint-féle új kultúrpolitika. Gömbös bukásának okai.

8. A „jobbratolódás” útján: a Darányi- és az Imrédy-kormány, 1936–1939

A Darányi-kormány tevékenysége: alkotmányjogi reformok (kormányzói jogkör, Felsőház és az új választójog), szociális intézkedések, a győri program meghirdetése és az ún. első zsidótörvény betervezése. A szélsőjobboldal felerősödése, az Anschluss hatása és Darányi bukása. Imrédy miniszterelnöki kinevezésének háttere, kezdeti politikája, lépések a szélsőjobb visszaszorítására. Imrédy „pálfordulása”, politikai törekvéseinek változásai és az 1938. novemberi belpolitikai válság. Külpolitika: az első bécsi döntés és a fokozódó német orientáció. Imrédy bukásának háttere.

9. Kísérlet a háborúból való kimaradásra: Teleki Pál második kormánya, 1939–1941

A második Teleki-kormány megalakulásának háttere, Teleki Pál politikája a második világháború előestéjén: belpolitikai lépések, az 1939-es választások, szociális reformok, külpolitikai célok és a nemzetközi környezet alakulása, ennek következményei („fegyveres semlegesség”, német függés és az újabb revíziós sikerek: Kárpát-alja visszacsatolása, második bécsi döntés). A jugoszláv krízis: Teleki politikájának kudarca és öngyilkossága.

10. Magyarország és a második világháború, 1941–1944

A Bárdossy-kormány megalakulása. A Szovjetunió elleni hadba lépés okai, körülményei, külpolitikai következményei, magyar alakulatok és megszálló erők Ukrajnában. A kormányzó-helyettesi intézmény létrehozása. Bárdossy bukása és a Kállay-kormány megalakulása. A második magyar hadsereg felállítása, szerepe a keleti fronton és a doni katasztrófa. Tárgyalások az előzetes fegyverszünetről a nyugati szövetségesekkel. A hazai német-és háborúellenes erők szerveződése, törekvéseik.

11. Magyarország német megszállása és a nyilas diktatúra, 1944–1945

A német megszállás előzményei, háttere és megvalósulása. Horthy klesssheimi útja 1944. március 18-án. A Sztójay-féle kollaboráns kormány megalakulása és tevékenysége. A zsidóság és a németellenes ellenzék sorsa, a magyar gazdaság német érdekek alá rendelése. Az 1944. nyári háborús fordulatok hatásai. A Lakatos-kormány megalakulása, a moszkvai fegyverszüneti tárgyalások, az 1944. októberi kiugrási kísérlet és kudarca. A nyilas hatalomátvétel és diktatúra kiépülése. Magyarország mint hadszíntér.

I. Ellenzéki politikai mozgalmak és pártok, politikai paletta és pártstruktúra a Horthy-korban

Pártstruktúra jellemzői, választójog és választások a korszakban. A kormányok jobboldali ellenzékei: keresztény-nemzeti, keresztényszocialista, legitimista és kigazda pártok (vezetők, programok, célok). A baloldali ellenzék: liberális-demokrata, szociáldemokrata pártok és az illegális kommunista mozgalom (vezetők, programok, célok). Az ellenzéki mozgalmak befolyása, politikai szerepük és társadalmi bázisuk.

II. Szélsőjobboldali ellenzék, 1920–1945

A jobboldali radikalizmus és a szélsőjobboldal, helyük a korszak pártstruktúrájában, szerepléseik a választásokon. A jobboldali radikalizmus ideológiai mozgatói (fajvédelem, „őrségváltás”) és első szervezeteik a világháború után (Magyar Országos Véderő Egyesület, Ébredő Magyarok Egyesülete, Turul Szövetség, Etelközi Szövetség). A szélsőjobboldal új hulláma az 1930-as években: magyar nemzetiszocialista és nyilas pártok (vezetők, célok). Szálasi Ferenc pályája és a hungarizmus ideológiai alapjai.

III. Magyar külpolitika a két világháború között

A magyar külpolitika lehetőségei és törekvései Trianon után. A nyugat-magyarországi kérdés (Burgenland, „Lajta-bánság” és a soproni népszavazás), a kisantant gyűrű és a magyar királykérdés külpolitikai vonatkozásai. A népszövetségi tagság. Magyarország és az európai nagyhatalmak a Horthy-korban. A magyar külpolitika orientációjának változása, helyzete az 1930-as években és a második világháború idején. A revíziós kultusz és propaganda. A külpolitika eredményei (nemzetközi szerződések, bledi egyezmény, revíziós sikerek).

IV. Magyar gazdaság a Horthy-korban

Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásának gazdasági következményei és a trianoni békeszerződés hatásai a magyar gazdaságra. A pénzügyi stabilitás megteremtése: új valuta, népszövetségi kölcsön, vámpolitika. A gazdasági szerkezet átalakulása: fejlődő iparágak, stagnáló mezőgazdaság, külkereskedelmi orientáció (az ún. német clearing-rendszer). A gazdasági válság hatásai. A magyar gazdaság helyzete az 1930-as években (a győri program és hatásai), illetve a második világháború idején.

V. Magyar társadalom a két világháború között

A magyar társadalom foglalkozási, nemzetiségi, vallási összetétele és ezek változásai, a társadalom rétegződése Trianon után. Társadalmi mobilizáció, urbanizáció, iskolázottság, életmód, életkörülmények, sport és szórakozási lehetőségek a Horthy-korban. A magyar társadalom strukturális problémái és konfliktusai (földkérdés, köznépréteg stb.). Az egyházak és hitélet. A sajtó szerepe.

VI. Nemzetiségek Magyarországon, magyar kisebbség a szomszédos országokban

A Kárpát-medence etnikai viszonyai az első világháború előtt és után. A kisebbségvédelem kérdése és a Népszövetség. A határon túli magyar kisebbség helyzete, politikai törekvései és az ún. optáns ügy. A magyarországi német kisebbség foglalkozási szerkezete, jogai, oktatása, társadalmi helyzete, szervezetei és politikai szerepének felértékelődése az 1930-as években. A revíziós sikerek nemzetiségi vonatkozásai, hatásai.

VII. Zsidóság, zsidókérdés és antiszemitizmus a két világháború között

A zsidóság létszáma, foglalkozási szerkezete, iskolázottsága, társadalmi helyzete a Horthy-kori Magyarországon. Az antiszemitizmus okai, előzményei (dualizmus és az első világháború időszak, az 1918/19-es forradalmak ideje), terjedése és típusai. A korszak antiszemita rendelkezései a numerus clausustól a zsidótörvényekig (lokaik, tartalmuk). A holokauszt magyarországi vonatkozásai.

VIII. Szellemi-ideológiai irányzatok a Horthy-korszakban

A két világháború közötti magyar politikai rendszer ideológiai alapjai, a „keresztény-nemzeti” gondolat és irányzatai: a jobboldali radikalizmus (Szabó Dezső, a „szegedi gondolat” és az „őrségváltás”), a politikai katolicizmus (Prohászka Ottokár ideológiája), az „állagőrző” konzervativizmus (Szekfű Gyula és a neobarokk). Irodalmi irányzatok a Horthy-korban. A népi írók az 1930-as években.

IX. A két világháború közötti magyar politikai rendszer jellege és jellemzői

Diktatúra és demokrácia között: a Horthy-rendszer jellege és értékelése (hatalmi ágak, ideológia, pártstruktúra, választójog és népképviselés, szabadságjogok, az ideológia szerepe).

AJÁNLOTT IRODALOM

Összefoglaló munkák:

GYÁNI Gábor – KÖVÉR György: Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig. Osiris, Budapest, 2003.

ORMOS Mária: Magyarország a két világháború korában, 1914–1945. Csokonai Kiadó, Debrecen, 1998.

PÜSKI Levente: A Horthy-rendszer. Pannonica, Budapest, 2006.

ROMSICS Ignác: Magyarország története a XX. században. Osiris, Budapest, több kiadás.

UNGVÁRY Krisztián: A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon. Jelenkor – OSZK, Pécs-Budapest, 2012.

Egyes témához kapcsolódó irodalom:

ABLONCZY Balázs: Trianon-legendák. Jaffa, Budapest, 2015.

Gróf Bethlen István és kora. Osiris, Budapest, 2014.

GYURGYÁK János: A zsidókérdés Magyarországon. Politikai eszmetörténet. Osiris, Budapest, 2001.

HATOS Pál: Az elátkozott köztársaság. Az 1918-as összeomlás és forradalom története. Jaffa, Budapest, 2018.

PAKSA Rudolf: Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma, pártjai, politikusai, sajtója. Osiris – MTA BTK TTI, Budapest, 2013.

PÜSKI Levente: A Horthy-korszak parlamentje. Országgyűlés Hivatala, Budapest, 2015.
 ROMSICS Ignác: A trianoni békeszerződés. Osiris, Budapest, 2007.
 ROMSICS Ignác: A Horthy-korszak. Válogatott tanulmányok. Helikon, Budapest, 2018.
 ROMSICS Ignác (szerk.): A magyar jobboldali hagyomány, 1900–1948. Osiris, Budapest, 2009.
 ROMSICS Ignác (szerk.): Mítoszok, legendák, tévhitek a 20. századi magyar történelemről. Osiris, Budapest, 2005.
 SIPOS Balázs: Sajtó és hatalom a Horthy-korszakban. Argumentum, Budapest, 2011.
 TOMKA Béla szerk.: Az első világháború következményei Magyarországon. Országgyűlés Hivatala, Budapest, 2015.

A korszak vezető politikusairól szóló irodalom:

ABLONCZY Balázs: Teleki Pál. Osiris, Budapest, 2005.
 KEREPESZKI Róbert: A „tépelődjő gentleman” – Darányi Kálmán (1886–1939). Kronosz, Pécs-Budapest, 2014.
 PAKSA Rudolf: Szálasi Ferenc és a hungarizmus. Jaffa – MTA BTK TTI, Budapest, 2013.
 PÜSKI Levente: A Horthy-korszak „szürke eminenciása” – Károlyi Gyula (1871–1947). Kronosz, Pécs-Budapest, 2016.
 ROMSICS Ignác: Bethlen István. Politikai életrajz. Osiris, Budapest, 2005.
 SAKMYSTER, Thomas: Admirális fehér lovon. Horthy Miklós, 1918–1944. Helikon, Budapest, 2001.
 TURBUCZ Dávid: Horthy Miklós. Napvilág, Budapest, 2011.
 UJVÁRY Gábor: „Egy európai formátumú államférfi” – Klebelsberg Kuno (1875–1932). Kronosz, Pécs-Budapest, 2014.
 VONYÓ József: Gömbös Gyula. Napvilág, Budapest, 2014.

KÖTELEZŐ FOGALMAK LISTÁJA

1. „állagörző” konzervativizmus	36. Gömbös-Eckhardt paktum	71. Nagyatádi-féle földreform
2. Állástalan Diplomások Bizottsága	37. győri program	72. Nemzeti Hadsereg
3. Antibolsevista Comité	38. hadikommunizmus	73. Nemzeti Munkaterv
4. bécsi döntések	39. határmegállapító bizottságok	74. nemzeti önrendelkezés elve
5. Belgrádi katonai konvenció	40. hirtenbergi fegyverszállítás	75. „nemzeti öncélúság”
6. bethleni konszolidáció	41. homo regius	76. neonacionalizmus
7. bethleni választójog	42. horizontális tengely	77. neobarokk társadalom
8. Bethlen-Peyer paktum	43. hungarizmus (Prohászka)	78. népbiztos
9. biatorbágyi merénylet	44. hungarizmus (Szálasi)	79. népi írók
10. bledi egyezmény	45. indemnitás	80. numerus clausus
11. boletta	46. irredentizmus	81. optáns-ügy
12. „bottörvény”	47. kényszerpálya	82. őrségváltás
13. civitas fidelissima	48. keresztény-nemzeti gondolat	83. pacifizmus
14. clearing-rendszer	49. kettős társadalmi struktúra	84. padovai fegyverszünet
15. Clemenceau-jegyzék	50. királypuccsok	85. „rendtörvény”
16. Clerk-misszió	51. klerikális konzervativizmus	86. revizionizmus
17. Collegium Hungaricumok	52. „koncentrációs” kormány	87. római jegyzőkönyvek
18. delimitáció	53. kormánypártok (EP, NEP, MÉP)	88. szabad királyválasztók
19. „disszidensek” (1921)	54. kormányzói jogkör	89. szakszervezeti kormány
20. „disszidensek” (1938)	55. „körmendi kézfogás”	90. szegedi gondolat
21. Duna-paktum	56. kultúrfölény-elmélet	91. szláv korridor
22. Ébredő Magyarok Egyesülete	57. „lánchídi csata”	92. szociográfia
23. eckartsau-i nyilatkozat	58. legitimizmus	93. Társadalmi Egyesületek Szövetsége
24. Eskütt-ügy	59. „Lenin-fiúk”	94. trónfosztás
25. Etelközi Szövetség	60. leventemozgalom	95. Turul Szövetség
26. Eucharisztikus Világkongresszus	61. Magyar Élet Mozgalom	96. Új Szellemi Front
27. fajvédelem	62. Magyar Nemzeti Bank	97. „vabank” politika
28. falukutató mozgalom	63. Magyar Nemzeti Tanács	98. Vitézi Rend
29. Fehér Ház Bajtársi Egyesület	64. Magyar Országos Véderő Egyesület	99. Vix-jegyzékek
30. „fehér pénz”	65. Magyar Revíziós Liga	100. Volksbund
31. fehér terror	66. „Magyarország helye a nap alatt”	101. Vörös Hadsereg
32. fluktuáció	67. Márciusi Front	102. Vörös Őrség
33. Forradalmi Kormányzótanács	68. Marseille-i merénylet	103. „vörös térkép” (carte rouge)
34. frankhamisítás	69. Millerand-féle kísérőlevél	104. vörös terror
35. Friedrich-féle választójog	70. mozgástér	105. zsidótörvények